

Obyvatelstvo Země

Lidská populace na Zemi neustále narůstá, což přináší řadu problémů. Některé již ovlivňují mnoho zemí (nedostatek vody a potravin, nemoci, nedostatečná vzdělanost), některé teprve naplno začnou působit v kratším či delším časovém horizontu (nedostatek energetických zdrojů a surovin, negativní projevy globální změny klimatu, degradace přírodního prostředí). Pokud tyto problémy nebudou řešeny, nastanou nevratné situace ohrožující další existenci člověka na Zemi. Jedním ze společných jmenovatelů výše uvedených problémů je výše uvedený početní růst obyvatelstva.

Demografický vývoj se významně zrychlil až od 18. století, který sice v posledních dekádách zpomalil relativní růst, přesto pokračuje dramatické zvyšování celkového počtu obyvatel – vždyť nárůst ze 6 miliard obyvatel na 7 miliard bude trvat jen něco málo přes 10 let. Ještě v období posledního zalednění planety žilo na Zemi jen do 10 milionů lidí, počátkem letopočtu 250 milionů a v 17. století asi půl miliardy. Na přelomu 19. a 20. století je to již kolem 1.5 miliardy a o sto let později v daném kontextu neuvěřitelných 6 miliard. Období největšího růstu obyvatelstva označujeme jako populační či demografická revoluce.

Příčiny tohoto nárůstu se postupně s technologickými a medicínskými možnostmi v historii měnily. Před průmyslovým rozvojem sice byla na Zemi vysoká porodnost ale populaci současně decimovala vysoká úmrtnost. Zlepšující se životní situace lidí v období průmyslové expanze přináší nižší úmrtnost při zachování vysoké porodnosti, což vede ke zvyšování počtu obyvatel. Ve druhé polovině 20. století se ovšem populační vývoj výrazně odlišuje v zemích s vysokou životní úrovní a v zemích, které jsou ještě v etapě svého základního rozvoje. V takzvaných bohatých zemích rychle klesá porodnost (některé země by již bez imigrace zaznamenaly početní pokles), v chudších oblastech světa pokračuje trend vysoké porodnosti, doprovázený na mnohých místech vysokou úmrtností. Obyvatelstvo tak roste i přes některé omezující faktory – neochota snižovat svou životní úroveň či omezení kariérního růstu na jedné straně a nedostatek kvalitní vody a potravy, nemocí či násilí na straně druhé.

Kde lidé na Zemi žijí

Vzhledem k velmi rozmanitým přírodním podmínkám na Zemi je i rozmístění obyvatelstva velmi nerovnoměrné. V příznivých podmínkách Země žije nejvíce obyvatel a odhaduje se, že téměř polovina celé populace žije jen na asi 5% rozlohy souše. Člověk trvale osídluje a hospodářsky využívá necelou polovinu pevného zemského povrchu. Území, která naopak z různých důvodů nevyužívá tvoří asi jednu pětinu pevniny. Už z výše uvedeného je zřejmé, že rozmístění obyvatel na Zemi je velmi nerovnoměrné. Rozložení pevniny na severní a jižní polokouli rovněž velmi přispívá k nerovnoměrnosti osídlené povrchu planety. Na jižní polokouli se proto nachází jenom desetina veškeré lidské populace. Mírně teplé klimatické podmínky severní polokoule poskytují domov a obživu největší lidským koncentracím. Jedná se zejména o nejlidnatější země planety, jak vyplývá i z níže uvedeného přehledu, v oblastech východní Asie, Indie, Západní Evropy a východu USA.

Deset nejlidnatějších zemí světa v roce 2008

<i>Pořadí</i>	<i>Stát</i>	<i>Počet obyvatel</i>
1.	Čína	1,324,708,000
2.	Indie	1,149,285,000
3.	USA	304,486,000
4.	Indonésie	239,945,000
5.	Brazílie	195,138,000
6.	Pákistán	172,800,000
7.	Nigérie	148,071,000
8.	Bangladéš	147,285,000
9.	Rusko	141,875,000
10.	Japonsko	127,720,000

Zdroj: *Population Mid-2008*; <http://www.prb.org>

Většina obyvatelstva žije na okraji kontinentů podél pobřeží moří a oceánů. V pobřežním pásmu širokém 50 km (zabírá 12% rozlohy souše) žije asi třetina světové populace a ve 200 kilometrovém pásmu nalezneme téměř polovinu obyvatelstva.

Kromě vzdálenosti od oceánu je významným faktorem rozmístění obyvatelstva nadmořská výška. Ve vysokých pohořích je chladno a nejsou zde celkově příznivé podmínky pro trvalé osídlení a rozvoj hospodářství. Většina obyvatelstva žije v nížinných oblastech s výškami do 200 metrů nad mořskou hladinou, výšky do 500 m n.m. obývá přes tři čtvrtiny světové populace. Vyšší nadmořské výšky obývají obyvatelé centrální Asie a Jižní Ameriky, níže položené oblasti obývají zejména obyvatelé Evropy a Austrálie.

Výše uvedené faktory se spolupodílejí na utváření konkrétních klimatických poměrů. Člověk obecně neobývá území s extrémními hodnotami teplot či srážek. Nízké teploty negativně ovlivňují vegetační růst stejně jako jsou pro něj nevhodná místa s velmi vysokými teplotami. Lidé zaujímají oblasti s příznivým klimatem, ať už pro intenzivní zemědělskou výrobu nebo pro příjemné životní prostředí. Proto většina lidské populace žije v mírně teplých podnebných oblastech především severní polokoule.

Charakteristiky obyvatelstva

K základním charakteristikám obyvatelstva patří *struktura obyvatelstva* podle pohlaví a věku. V rozdělení struktury obyvatelstva podle pohlaví jsou v celosvětovém měřítku významné dva typy. První skupinu tvoří populace států Evropy, Severní Ameriky a zemí bývalého Sovětského svazu. Zde v populaci převládají ženy. Do druhé skupiny patří nejvíce rozvojové země, kde převažuje mužská složka obyvatelstva. Jednou z významných příčin tohoto jevu je vliv náboženství, kdy je syn někdy upřednostňován před dcerou, nebo nižší průměrná délka života.

Nejvýznamnějším vyjádřením věkové struktury obyvatelstva je takzvaná *věková pyramida*, která umožňuje jednak srovnání početního stavu obyvatelstva podle věku a jednak jeho porovnání mezi pohlavími. Podle tvaru věkové pyramidy rozlišujeme několik jejích základních typů. Pokud je výrazná převaha populace mladé populace nad starou, hovoříme o *progresivním typu*. Tento typ je charakteristický velkou porodností, velkou úmrtností a malým podílem starších lidí. Pokud je podíl dětské a postreprodukční složky vyrovnaný, hovoříme o *stacionárním typu*. Vyskytuje se v zemích, které patří k rozvinutějším zemím Asie a Jižní Ameriky a mají stálý početní stav obyvatel. V případě, že převažuje podíl staršího obyvatelstva nad dětskou populací, dochází k postupnému úbytku obyvatelstva. Tento typ označujeme jako *regresivní*.

Změny obyvatelstva vyjadřuje jeho **dynamika**: *přirozený pohyb*, *mechanický pohyb*, *sociálně-ekonomický pohyb*. *Přirozený pohyb* obyvatelstva je výsledkem rozmnožování a umírání obyvatelstva. *Mechanický pohyb* obyvatelstva zahrnuje všechny prostorové přesuny obyvatelstva. *Sociálně-ekonomický pohyb* představuje přesuny obyvatelstva mezi jednotlivými sociálními skupinami. Mezi mechanickým a sociálně-ekonomickým pohybem je souvislost. Změna pracovního místa nebo zvýšení vzdělání jsou často důvody k prostorovým přesunům obyvatel. Na celoplanetární úrovni ovlivňuje růst obyvatelstva pouze přirozený pohyb.

Zdroje:

CHALUPA, P., HÜBELOVÁ, D.: *Současný fázový společenský posun a Česká republika*, Brno: TAVA Graphical s.r.o., 2007. 236 str. ISBN 978-80-210-4464-7

TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. A KOL.: *Ekonomická a sociální geografie*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. 411 str. ISBN 978-80-7380-114-4

[<http://www.blisty.cz/art/40240.html>] online. 2008

[http://cs.wikipedia.org/wiki/Populační_politika] online. 2008